

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Fundusze unijne jako źródło finansowania przedsiębiorczości

Author: Agnieszka Piwowarczyk

Citation style: Piwowarczyk Agnieszka. (2017). Fundusze unijne jako źródło finansowania przedsiębiorczości. W: R. Blicharz (red.), "Przedsiębiorca : zagadnienia wybrane" (S. 321-346). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersytet ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

XII. Fundusze unijne jako źródło finansowania przedsiębiorczości

A b s t r a c t

EU Funds as a Source of Entrepreneurship Financing

EU funds are an opportunity for entrepreneurship, especially for micro, small and medium-sized entrepreneurs. With financial support from the EU, entrepreneurs have the opportunity to finance innovative solutions that provide opportunities not only for their development but also for the economic development of EU member states. Investing in education and improving qualifications can help reduce unemployment, and research and innovation funds create conditions for the development and competitiveness of entrepreneurs.

Wprowadzenie

Niwelowanie różnic oraz stwarzanie warunków dla konkurencyjności to podstawowe założenia unijnej polityki spójności. Zrównoważony rozwój gospodarczy państw członkowskich UE to główne założenie komunikatu *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu* – 10-letniej strategii Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, promującej rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, przyjaznej środowisku naturalnemu poprzez wykorzystanie środków publicznych¹. Rozwój przedsiębiorczości ma bezpośredni wpływ na sytuację spo-

¹ W 2010 r. Komisja Europejska opublikowała komunikat *EUROPA 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*. Komunikat ten stanowił rozwinięcie postanowień zawartych w art. 173 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, zgodnie z którym Unia i państwa członkowskie czuwają nad zapewnieniem warunków nie-

łeczno-gospodarczą kraju. Wsparcie przedsiębiorczości to nowe miejsca pracy, nowe technologie czy nowatorskie badania naukowe. Napływ kapitału ułatwia również dostęp do rynku wewnętrznego małych firm. Inwestowanie w edukację i podnoszenie kwalifikacji pozwala ograniczyć bezrobocie, a środki przeznaczone na badania i innowacje tworzą warunki dla rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorców.

Fundusze unijne są szansą dla przedsiębiorczości, w szczególności dla sektora mikro, małych i średnich przedsiębiorców. Dzięki wsparciu finansowemu ze środków UE przedsiębiorcy mają możliwość sfinansowania rozwiązań innowacyjnych, które są szansą nie tylko dla ich rozwoju, ale i dla rozwoju gospodarczego państw członkowskich UE. Fundusze europejskie stymulują rozwój polskich przedsiębiorstw, rośnie liczba zarejestrowanych przedsiębiorców oraz liczba innowacyjnych przedsięwzięć, powstają nowe miejsca pracy.

1. Polityka spójności UE

Założeniem polityki spójności jest wzmocnienie spójności gospodarczej, zwiększenie wzrostu gospodarczego oraz zatrudnienia i konkurencyjności, a także zmniejszenie dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów UE, w tym obszarów wiejskich. Podstawowym zadaniem polityki spójności, określanej również mianem polityki regionalnej lub polityki strukturalnej (wspierana przez fundusze strukturalne i fundusz spójności), jest wyrównanie różnic gospodarczych między regionami Unii Europejskiej i ich mieszkańcami².

Podział środków finansowych podyktowany jest zamożnością społeczeństwa danego państwa członkowskiego, tak aby największym wsparciem zostały objęte regiony najbiedniejsze. Produkt Krajowy Brutto jest tylko jednym z elementów, który ma wpływ na przyznanie dofinansowania, kolejnym jest klasyfikacja NUTS. W latach 70. XX wieku wprowadzono podział administracyjnym terenów Unii Europejskiej na tzw. NUTS (eng: *Nomenclature of Units for Territorial Statistics*; fr: *Nomenclatures d'unités territoriales statistiques*)³. Nomenklatura Jednostek

zbędnych dla konkurencyjności przemysłu Unii, oraz w art. 179–189 TFUE dotyczących badań i rozwoju technologicznego.

² A. RYSZKIEWICZ, *Od konwergencji do spójności i efektywności*, Warszawa 2013, s. 59–82.

³ Klasyfikacja NUTS ustalona w 2003 r. (tzw. NUTS 2003) zmieniana jest w ramach rewizji, które następują nie częściej niż co 3 lata. Pierwsza rewizja (NUTS 2006) została przyjęta 1 lutego 2007 r. i obowiązywała od 1 stycznia 2008 r., Rozporządzenie Komisji (WE) nr 105/2007 z dnia 1 lutego 2007 r. zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), Dz. Urz. UE L 39 z 10.02.2007. Druga Rewizja (NUTS 2010) została przyjęta 17 stycznia 2011 r. i obowiązywała od 1 stycznia 2012 r., Rozporządzenie Komisji (UE) nr 31/2011

Statystyki Terytorialnej to sposób porównania jednostek administracyjnych, który pozwala dokonać analizy rozwoju społeczno-gospodarczego oraz problemów regionalnych kraju⁴. Od 1 stycznia 2015 r. obowiązuje trzecia, obecnie stosowana rewizja (NUTS 2013) wprowadzająca następujący podział terytorium Polski na jednostki NUTS⁵:

- NUTS 1 – regiony (grupujące województwa) – 6 jednostek;
- NUTS 2 – województwa – 16 jednostek;
- NUTS 3 – podregiony (zgrupowanie kilku powiatów) – 72 jednostki.

Polityka spójności polega na realizacji takich celów jak: konwergencja, konkurencyjność regionów i zatrudnienia, europejska współpraca terytorialna. I tak:

- 1) konwergencja, czyli spójność Unii Europejskiej, jest to wsparcie w obszarze gospodarczym i społecznym najbiedniejszych regionów. Wsparcie finansowe przeznaczone na realizację tego celu przekracza 82% wszystkich wydatków w ramach funduszy strukturalnych;
- 2) konkurencyjność regionów i zatrudnienia to wsparcie Unii Europejskiej w takich obszarach jak innowacje, badania naukowe, zrównoważony rozwój oraz szkolenia zawodowe w mniej rozwiniętych regionach. Wsparcie przeznaczone na ten cel stanowi ok. 16% wszystkich wydatków w ramach funduszy strukturalnych;
- 3) europejska współpraca terytorialna to wspieranie i realizacja wspólnych projektów o charakterze międzynarodowym na terytorium całej Unii Europejskiej.

Realizowana jest ona według określonych zasad, z których do podstawowych można zaliczyć:

- 1) zasadę komplementarności, która oznacza, iż pomoc UE w wyrównywaniu dysproporcji uzupełnia jedynie działania krajowe;
- 2) zasadę spójności, wprowadzającą obowiązek zachowania integralności prowadzonych działań z innymi politykami, priorytetami oraz instrumentami finansowymi Unii;
- 3) zasadę partnerstwa, mówiącą o ścisłej współpracy Komisji Europejskiej z każdym państwem członkowskim, władzami regionalnymi i miejskimi oraz partnerami społecznymi na gruncie polityki spójności;
- 4) zasadę pomocniczości (subsydiarności), która wskazuje, że UE działa w obszarze kompetencji niewyłącznych, należących do państw członkowskich

z dnia 17 stycznia 2011 r. zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), Dz. Urz. UE L 13 z 18.01.2011.

⁴ *Unia Europejska 2014+*, red. E. MAŁUSZYŃSKA, G. MAZUR, Warszawa 2015, s. 241.

⁵ Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1319/2013 z dnia 9 grudnia 2013 r. zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), Dz. Urz. UE L 342 z 18.12.2013.

- (a do takich zaliczają się kwestie rozwoju regionalnego), tylko wtedy, gdy cele działań nie mogą być zrealizowane w drodze interwencji danego państwa, a jednocześnie ich lepszą realizację zapewnią organy unijne;
- 5) zasadę dodatkowości, zapewniającą, że wkład pochodzący z funduszy strukturalnych nie zastępuje w całości publicznych lub równoważnych wydatków strukturalnym, które ponosi państwo członkowskie;
 - 6) zasadę proporcjonalności (interwencji proporcjonalnej), która oznacza, że im mniejszy wkład finansowy Unii, tym mniejsze zaangażowanie Komisji Europejskiej, a tym samym większa odpowiedzialność leżąca po stronie państwa członkowskiego;
 - 7) zasadę koordynacji, oznaczającą, że zarówno Komisja Europejska, jak i państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia koordynacji pomocy z funduszy Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego i innych instrumentów finansowych⁶.

2. Instrumenty polityki strukturalnej

Fundusze strukturalne (ang. *Structural Funds* – SF; fr. *fonds structurels* – FS) stanowią podstawowe instrumenty finansowe polityki strukturalnej realizowanej przez Unię Europejską. Ich zadaniem jest pomoc władzom centralnym i regionalnym słabiej rozwiniętych regionów w rozwiązaniu ich najważniejszych problemów gospodarczych, a także mają przyczynić się do poprawy sytuacji gospodarczej i społecznej Unii poprzez zmniejszanie różnic w poziomie życia ludności, rozwój infrastruktury w poszczególnych regionach oraz wzrost zatrudnienia. Fundusze te są instrumentami polityki strukturalnej, nastawionymi na wspieranie restrukturyzacji i modernizacji gospodarki krajów UE. Wpływają one na zwiększenie spójności ekonomicznej i społecznej Unii i skierowane są do tych sektorów gospodarki i regionów, które bez pomocy finansowej nie są w stanie dorównać średniemu poziomowi ekonomicznemu w UE.

W okresie programowania 2000–2006 istniały cztery fundusze strukturalne:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;
- Europejski Fundusz Społeczny;
- Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (funduszem strukturalnym jest tylko sekcja orientacji);
- Finansowy Instrument Orientacji Rybołówstwa.

⁶ Zob. M. SIKORA-GACA, *Fundusze europejskie w teorii i praktyce*, Warszawa 2016, s. 42–46; *Zbiór aktów prawnych WE w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013. Komentarz*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008, s. 36–43.

Dodatkowo funkcjonował również Fundusz Spójności będący instrumentem finansowym UE nienależącym do funduszy strukturalnych, wdrażanym na poziomie wybranych państw.

W latach 2007–2013, w wyniku reformy polityki spójności, ich liczba została ograniczona do dwóch:

- Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- Europejskiego Funduszu Społecznego.

W tym okresie finansowym obok Funduszu Spójności funkcjonowały również fundusze wspierające inwestycje w zakresie rolnictwa i rybołówstwa: Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich i Europejski Fundusz Rybacki.

W perspektywie finansowej 2014–2020 europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne obejmują pięć następujących funduszy:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR);
- Europejski Fundusz Społeczny (EFS);
- Fundusz Spójności;
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW);
- Europejski Fundusz Morski i Rybacki (EFMR).

Do 2023 r., dzięki wsparciu, jakie zapewniają fundusze strukturalne i inwestycyjne, powstanie wiele inwestycji w obszarach priorytetowych, takich jak: infrastruktura transportowa, łączność szerokopasmowa, informatyka i telekomunikacja. Fundusze unijne wspierają tworzenie nowych miejsc pracy odpowiadających potrzebom współczesnej gospodarki, a także zapewniają wzrost gospodarki w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Fundusze strukturalne są wykorzystywane zgodnie z postulatami Unii Europejskiej określonymi w strategii *Europa 2020*.

3. Wdrażanie Funduszy unijnych w Polsce

Najważniejszym dokumentem określającym strategię inwestowania w perspektywie 2014–2020 w Polsce jest *Umowa Partnerstwa – Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020*. Aktem prawnym, który zapewnia ramy prawne po stronie polskiej dla realizacji postanowień *Umowy Partnerstwa* jest tzw. ustawa wdrożeniowa⁷.

Odpowiedzią Polski na postulaty stawiane w strategii *Europa 2020* jest *Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju 2020*, która określa cele rozwojowe

⁷ Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014–2020, t.j. Dz.U. 2017 poz. 1460 z późn. zm.

państwa do 2020 r. i *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*, która zawiera wizję rozwojową Polski do 2030 r. Strategie te stanowią element systemu zarządzania rozwojem kraju, którego fundamenty zostały określone w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju⁸. Strategie zintegrowane tworzy zbiór 9 dokumentów, mających na celu realizację przyjętych celów rozwojowych:

- 1) *Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki*;
- 2) *Strategia rozwoju kapitału ludzkiego*;
- 3) *Strategia rozwoju transportu*;
- 4) *Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko*;
- 5) *Sprawne państwo*;
- 6) *Strategia rozwoju kapitału społecznego*;
- 7) *Krajowa strategia rozwoju regionalnego – regiony – miasta – obszary wiejskie*;
- 8) *Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego RP*;
- 9) *Strategia zrównoważonego rozwoju wsi, rolnictwa i rybactwa*.

Środki UE w nowej perspektywie finansowej przeznaczone są na finansowanie inwestycji w ramach 11 celów tematycznych, m.in. badań naukowych i ich komercjalizacji, kluczowych autostrad, dróg ekspresowych, rozwoju przedsiębiorczości, transportu publicznego oraz aktywizacji zawodowej osób wykluczonych społecznie. Zgodnie z *Umową Partnerstwa* inwestycje obejmują obszary, które przyczynić się mają do rozwoju kraju, tj.:

- 1) zwiększenia konkurencyjności gospodarki;
- 2) poprawy spójności społecznej i terytorialnej kraju;
- 3) podniesienia sprawności i efektywności państwa.

Wskazane cele są realizowane w ramach krajowych programów operacyjnych oraz na poziomie regionalnym w ramach 16 dwufunduszowych regionalnych programów operacyjnych.

3.1. Pomoc przedakcesyjna

Środki bezzwrotnej pomocy finansowej kierowane były do przyszłych członków UE poprzez specjalne programy. Pomocą przedakcesyjną zostały objęte: Polska, Czechy, Węgry, Słowacja, Litwa, Łotwa, Estonia, Słowenia, Rumunia i Bułgaria. Najważniejszym zadaniem tych funduszy było przygotowanie państw kandydujących do członkostwa w UE poprzez pomoc w wyrównaniu różnic go-

⁸ Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, t.j. Dz.U. 2017 poz. 1376 z późn. zm.

spodarczych⁹. W okresie przedakcesyjnym Polska wraz z 9 pozostałymi państwami została objęta 3 instrumentami wsparcia finansowego Unii Europejskiej:

- ISPA (środowisko naturalne i transport);
- SAPARD (rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich);
- PHARE (społeczeństwo i infrastruktura)¹⁰.

Celem ISPA (ang. *Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) było wsparcie krajów kandydujących w zakresie społecznej i gospodarczej spójności, dzięki pomocy finansowej dla projektów inwestycyjnych w sektorze środowiska i transportu. Wsparcie finansowe w ramach tego funduszu objęło dofinansowaniem inicjatywy, które umożliwiały krajom członkowskim dostosowanie się do obowiązujących unijnych regulacji w zakresie prawa ochrony środowiska, a także przedsięwzięcia zapewniające państwom kandydującym stworzenie połączeń sieci krajowej z siecią transeuropejską. W okresie przedakcesyjnym Polska otrzymywała każdego roku średnio 348 mln euro z rocznego budżetu ISPA, który w skali roku przekraczał 1 mld euro. Środki finansowe zostały wykorzystane na inwestycje w infrastrukturę kolejową i drogową oraz projekty związane z realizacją unijnych wymogów w zakresie dostaw wody pitnej, odprowadzania i oczyszczania ścieków, utylizacji odpadów i ochrony atmosfery.

Program SAPARD (ang. *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) przeznaczony był na wsparcie dla obszarów wiejskich, tak by przygotować kraje kandydujące do korzystania z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej. Budżet programu wyniósł 1,084 mld euro, a pomoc unijną uzyskały następujące działania:

- działanie 1: *Poprawa przetwórstwa i marketingu artykułów rolnych i rybnych*;
- działanie 2: *Inwestycje w gospodarstwach rolnych*;
- działanie 3: *Rozwój i poprawa infrastruktury obszarów wiejskich*;
- działanie 4: *Różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich* (działanie uruchomione 3 grudnia 2003 r.);
- działanie 6: *Szkolenia zawodowe*;
- działanie 7: *Pomoc techniczna*.

Środki Unii pokrywały ok. 50% kosztów przedsięwzięcia, a ich resztę oraz podatek VAT pokrywał beneficjent. Wsparciem finansowym objęte zostały projekty mające na celu podniesienie kwalifikacji rolników podejmujących dodatkową działalność gospodarczą poza rolnictwem oraz inicjatywy mające na celu wzmocnienie umiejętności i wiedzy rolników prowadzących gospodarstwa rolne, leśne lub rybne.

Kolejnym programem wsparcia był PHARE (ang. *Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their Economies*). Początkowo był on skierowany jedynie do Polski i Węgier, skąd też wzięła się jego pierwotna nazwa. Największym bene-

⁹ R. PAWLICKI, *Strategia Finansowa dla Polski. Fundusze unijne dla przedsiębiorczych*, Warszawa 2014, s. 69–81.

¹⁰ Zob. L. OREŻIAK, *Finanse Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 180 i nast.

beneficjentem programu była Polska, dla której kwota w budżecie PHARE w okresie 1990–2003 wyniosła ok. 3,9 mld euro. Celem programu było niwelowanie opóźnień i nierównomierności w rozwoju regionów poprzez promowanie aktywności gospodarczej, rozwiązywanie problemów społecznych związanych z rynkiem pracy, restrukturyzację oraz rozwój infrastruktury. Miał on również przygotować administrację publiczną do wdrażania funduszy strukturalnych po wstąpieniu Polski do UE. Pomoc finansową w ramach tego programu mogły otrzymać instytucje oraz przedsiębiorstwa usługowe, produkcyjne i handlowe, a także rolnicy.

3.2. Perspektywa finansowa 2004–2006

Po wstąpieniu do Unii Europejskiej w maju 2004 r. Polska nadal mogła korzystać z pomocy przedakcesyjnej, a dodatkowo, jako pełnoprawny członek, otrzymała nowe możliwości wsparcia. W latach 2004–2006 po raz pierwszy korzystaliśmy ze środków unijnych na tych samych zasadach, co pozostałe państwa członkowskie. W pierwszym okresie finansowania w latach 2004–2006 z budżetu UE Polska uzyskała wsparcie w wysokości ponad 14 mld euro, fundusze strukturalne wdrażane były dzięki następującym programom operacyjnym:

- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego;
- Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich;
- Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw;
- Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb – finansowany w ramach Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa.

Warto również wspomnieć o Funduszu Spójności będącym instrumentem finansowym UE, który jednak nie należy do funduszy strukturalnych, a którego celem było ułatwienie integracji słabiej rozwiniętych krajów poprzez budowę sieci transportowych oraz obiektów ochrony środowiska o znaczeniu ponadregionalnym.

Fundusze przeznaczone na inwestycje w przedsiębiorstwach były przekazywane beneficjentom w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw. Priorytety realizowane w ramach tego programu to:

- 1) priorytet 1: *Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu:*
 - działanie 1.1: *Wzmocnienie instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw;*
 - działanie 1.2: *Poprawa dostępności do zewnętrznego finansowania inwestycji przedsiębiorstw;*
 - działanie 1.3: *Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju firm;*
 - działanie 1.4: *Wzmocnienie współpracy między sferą badawczo-rozwojową a gospodarką;*

- działanie 1.5: *Rozwój systemu dostępu przedsiębiorców do informacji i usług publicznych on-line;*
- 2) priorytet 2: *Bezpośrednie wsparcie przedsiębiorstw:*
 - działanie 2.1: *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez doradztwo;*
 - działanie 2.2: *Wsparcie konkurencyjności produktowej i technologicznej przedsiębiorstw;*
 - działanie 2.3: *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje;*
 - działanie 2.4: *Wsparcie dla inwestycji w zakresie dostosowania przedsiębiorstw do wymogów ochrony środowiska;*
- 3) priorytet 3: *Pomoc techniczna:*
 - działanie 3.1: *Wsparcie zarządzania programem;*
 - działanie 3.2: *Komputeryzacja Instytucji Zarządzającej oraz beneficjentów końcowych;*
 - działanie 3.3: *Informacja i promocja działań.*

Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw był pierwszym programem wsparcia polskich przedsiębiorców współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Był on adresowany w szczególności do sektora MŚP, dlatego też bardzo dużym zainteresowaniem cieszyło się działanie 2.3: *Wzrost konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw poprzez inwestycje*. Przedsiębiorcy korzystali ze wsparcia na zakup maszyn, urządzeń, rozbudowę firm, projekty informatyczne, doradztwo i szkolenia, ale też na promocję marki, udział w targach i misjach gospodarczych. W przypadku funduszy przeznaczonych na zakup środków trwałych oraz rozbudowę/budowę, popyt na otrzymanie wsparcia kilkukrotnie przewyższał pulę dostępnych środków. Podstawowym celem tego programu było zwiększenie konkurencyjności polskiej gospodarki funkcjonującej w warunkach otwartego rynku. Postulat ten został zrealizowany przez koncentrację środków finansowych kierowanych bezpośrednio do sektora przedsiębiorstw, sektora naukowo-badawczego oraz instytucji otoczenia biznesu na projekty gwarantujące wzrost innowacyjności produktowej i technologicznej.

3.3. Perspektywa finansowa 2007–2013

Szacuje się, iż w latach 2007–2013 Polska otrzymała od Unii Europejskiej ok. 85,6 mld euro – to najwięcej ze wszystkich krajów członkowskich¹¹. W per-

¹¹ Decyzja Komisji (WE) z dnia 4 sierpnia 2006 r. nr 2006/594/WE ustalająca indykatywny podział środków na zobowiązania między państwa członkowskie dla celu „konwergencja” w latach 2007–2013 (notyfikowana jako dokument nr C(2006) 3474), Dz. Urz. UE L 243 z 6.09.2006, s. 37; decyzja Komisji (WE) z dnia 4 sierpnia 2006 r. nr 2006/593/WE ustalająca indykatywny

spektywie finansowej 2007–2013 liczbę funduszy strukturalnych ograniczono z czterech do dwóch – Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz Europejskiego Funduszu Społecznego, został utrzymany również Fundusz Spójności. Środki finansowe Europejskiego Funduszu Społecznego przeznaczone dla Polski dostępne były w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, który w znacznym stopniu stanowił kontynuację Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich. Celem tego programu był rozwój społeczny oparty na wiedzy, kształceniu, doskonaleniu zawodowym oraz wszelkich inicjatywach społecznych.

Środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego dostępne były w ramach następujących programów:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
- Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka;
- Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej;
- Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna;
- Programu Operacyjnego Europejskiej Współpracy Terytorialnej;
- 16 regionalnych programów operacyjnych dla województw¹².

Dokumentem określającym kierunki i wysokość wsparcia finansowego ze strony funduszy na realizację zamierzeń rozwojowych w Polsce w latach 2007–2013 była *Narodowa Strategia Spójności – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia*¹³. Dokument ten wprowadziły nowe regulacje, których celem było podniesienie efektywności absorpcji funduszy unijnych. Nowym rozwiązaniem była decentralizacja programów wspierających rozwój regionalny. Zarządom województwa powierzono uprawnienia w zakresie wdrażania, a także zarządzania regionalnymi programami operacyjnymi¹⁴. Powyższe rozwiązania podyktowane były specyfiką poszczególnych regionów kraju.

podział środków na zobowiązania między państwa członkowskie dla celu „konkurencyjność regionalna oraz zatrudnienie” w latach 2007–2013 (notyfikowana jako dokument nr C(2006) 3472), Dz. Urz. UE L 243 z 6.09.2006, s. 32. W 2007 r. Polska uzyskała z budżetu Unii na cele finansowania wdrażania polityk Unii kwotę 7,8 mld euro, w tym 4,2 mld euro w ramach funduszy strukturalnych oraz 3,1 mld euro na wsparcie rolnictwa, co stanowi 7,4% wszystkich wydatków budżetu Unii (wzrost z 5,4% w 2006 r.). Budżet 2007: Polska weszła do czołówki beneficjentów, depesza EURO-PAP z 27 czerwca 2008 r.

¹² M. JANKOWSKA, A. SOKÓŁ, A. WICHER, *Fundusze Unii Europejskiej dla przedsiębiorców 2017–2013. Praktyczny poradnik z przykładami*, Warszawa 2009, s. 43–151.

¹³ Wymóg przygotowania NSRO wynika z rozporządzenia Rady z dnia 11 lipca 2006 r. nr 1083/2006. Opracowanie NSRO i ich akceptacja przez Komisję Europejską jest niezbędna do przyjęcia przez Komisję programów operacyjnych i w konsekwencji uruchomienia środków z funduszy strukturalnych. NSRO prezentuje strategię rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, w tym cele polityki spójności w Polsce w latach 2007–2013 oraz określa system wdrażania funduszy unijnych w ramach budżetu Wspólnoty na lata 2007–2013. Dokument został przygotowany w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego i zaakceptowany przez Komisję Europejską 9 maja 2007 r.

¹⁴ M. LEJCZYK, R. POŹDZIK, *Fundusze unijne, zasady finansowania projektów ze środków unijnych w Polsce w latach 2007–2013*, Lublin 2010, s.13.

Dotacje unijne w latach 2007–2013 umożliwiły realizację ogromnych inwestycji infrastrukturalnych. Na poziomie regionalnym były finansowane tylko inwestycje „twarde”, czyli obejmujące infrastrukturę, maszyny i oprogramowanie, natomiast inicjatywy „miękkie”, np. szkolenia, były finansowane na poziomie centralnym.

Kontynuacją wsparcia udzielanego w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw były regionalne programy operacyjne. W każdym z tych programów co najmniej jeden priorytet zapewniał środki przeznaczone na inwestycje w firmach i podniesienie ich konkurencyjności. Dodatkowo przedsiębiorcy mogli także ubiegać się o wsparcie z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, który przeznaczony był w szczególności dla przedsiębiorstw realizujących inwestycje innowacyjne w skali ponadregionalnej. Wsparciem w ramach tego programu objęte były tzw. instytucje otoczenia biznesu, których zadaniem było stymulowanie innowacyjności i konkurencyjności, takie jak: regionalne i lokalne agencje rozwoju regionalnego, inkubatory przedsiębiorczości, centra transferu technologii i izby gospodarcze.

Działania Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka wdrażane były w ramach następujących osi priorytetowych:

- oś priorytetowa 1: *Badania i rozwój nowoczesnych technologii*;
- oś priorytetowa 3: *Kapitał dla innowacji*;
- oś priorytetowa 4: *Inwestycja w innowacyjne przedsięwzięcia*;
- oś priorytetowa 5: *Dyfuzja innowacji*;
- oś priorytetowa 6: *Polska gospodarka na rynku międzynarodowym*;
- oś priorytetowa 8: *Spółeczeństwo informacyjne – zwiększenie innowacyjności gospodarki*.

Jego zadaniem było wsparcie rozwoju innowacyjnych przedsiębiorstw oraz podniesienie konkurencyjności polskiej gospodarki. Dofinansowaniem objęte zostały w szczególności inicjatywy związane z zastosowaniem nowych rozwiązań technologicznych, produktów oraz usług. Fundusze w ramach tego programu przeznaczone były również na działania promocyjne na rzecz gospodarki, eksportu, jak i wzmocnienia wizerunku Polski.

Przedsiębiorcy należący do sektora MŚP w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko mogli pozyskać wsparcie dla realizacji zadań proekologicznych. Liczne działania realizowane w zakresie tego programu nastawione były na unowocześnienie techniki gospodarowania zasobami i odpadami, zmniejszenie szkodliwości emisji gazów, wsparcie rozwoju przemysłu dla odnawialnych źródeł energii¹⁵.

W ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki możliwe było pozyskanie środków finansowych na podniesienie kwalifikacji przedsiębiorców i pracowników. Podstawowym założeniem jego działania 2.1: *Rozwój Kadr Nowoczesnej*

¹⁵ Zob. M. JANKOWSKA, A. SOKÓŁ, A. WICHER, *Fundusze Unii Europejskiej...*, s. 199–218.

Gospodarki było zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów ludzkich poprzez promowanie nowych metod organizacji pracy i zarządzania. Prowadzone działania miały na celu zwiększenie konkurencyjności polskich przedsiębiorców¹⁶.

3.4. Perspektywa finansowa 2014–2020

W aktualnej perspektywie finansowej 2014–2020 Polska ma otrzymać 82,5 mld euro¹⁷ z budżetu polityki spójności. Narzędziem unijnej polityki są europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne, których budżet na ten okres wynosi 454 mld euro¹⁸. W tej perspektywie finansowej do funduszy strukturalnych należą: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego i Europejski Fundusz Społeczny. Budżet unijny na lata 2014–2020 finansuje inwestycje „miękkie” z poziomu regionalnego, oba fundusze uzupełniają się wzajemnie z korzyścią dla beneficjentów. Do funduszy polityki spójności należą fundusze strukturalne i Fundusz Spójności.

Nabór wniosków w ramach nowych programów operacyjnych 2014–2020 rozpoczął się na początku 2015 r. Przyznane środki przeznaczone są na realizację różnorodnych przedsięwzięć realizowanych w ramach programów operacyjnych na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie¹⁹. Każdy projekt wiąże się nierozzerwalnie z beneficjentem ubiegającym się o przyznanie dofinansowania ze środków unijnych na realizację ściśle określonego celu²⁰. Beneficjenci środków z funduszy strukturalnych to m.in. szkoły, uczelnie wyższe, urzędy pracy, ośrodki pomocy społecznej, ale też osoby fizyczne²¹. Kryterium podziału środków Unii na poszczególne kraje członkowskie stanowił Produkt Krajowy Brutto. Polska, z PKB na jednego mieszkańca, które kształtuje się na poziomie niecałych 70% średniego poziomu UE, stała się największym beneficjentem pomocy unijnej.

W latach 2014–2020 realizowane są następujące programy:

- Program Operacyjny Inteligentny Rozwój;
- Program Operacyjny Polska Cyfrowa;

¹⁶ Ibidem, s. 221–236.

¹⁷ Podatek VAT w projektach dofinansowanych z Funduszy Europejskich jest kosztem kwalifikowalnym, co oznacza utrzymanie możliwości jego refundacji na poziomie dofinansowania unijnego w wysokości 85% dla regionów mniej rozwiniętych oraz 80% dla Mazowsza.

¹⁸ R. PAWLICKI, *Strategia Finansowa dla Polski. Fundusze unijne dla przedsiębiorczych*, Warszawa 2014, s. 128–172.

¹⁹ M. LEJCYK, R. POŹDZIŃ, *Fundusze unijne...*, s. 202–203.

²⁰ Beneficjent, zgodnie z art. 5 pkt. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, t.j. Dz.U. 2014 poz. 1649 z późn. zm., to osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, realizująca projekty finansowane z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie projektu.

²¹ M. LEJCYK, R. POŹDZIŃ, *Fundusze unijne...*, s. 202.

- Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko;
- Program Operacyjny Polska Wschodnia;
- Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój;
- Program Operacyjny Pomoc Techniczna;
- programy regionalne.

Strategiczne cele realizowane są w ramach 6 krajowych programów operacyjnych, w tym jednego ponadregionalnego dla województw polski wschodniej, oraz 16 regionalnych programów operacyjnych. Programy regionalne finansowane są ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego.

Polscy przedsiębiorcy w ramach nowej perspektywy finansowej mogą pozyskać środki w ramach wsparcia bezzwrotnego (dotacji) oraz zwrotnego (pożyczek). Wsparcie to pochodzi z trzech głównych źródeł:

- Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój;
- Programu Operacyjnego Polska Wschodnia oraz
- programów regionalnych.

Przedsiębiorcy z terenów wiejskich mogą aplikować o fundusze z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, możliwe jest również korzystanie z dotacji i środków zwrotnych w ramach programów Komisji Europejskiej. Przedsiębiorcy należący do sektora MŚP mogą uzyskać wsparcie w ramach poddziałania: *Wsparcie inwestycji w przetwarzanie produktów rolnych, obrót nimi lub ich rozwój* objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014–2020.

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój w dużej mierze kontynuuje założenia Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka realizowanego w poprzedniej perspektywie finansowej. Jego głównym celem jest wzrost innowacyjności polskiej gospodarki poprzez zwiększenie nakładów na badania i rozwój (B+R) oraz kreowanie popytu przedsiębiorstw na innowacje i prace badawczo-rozwojowe. Program ten finansowany jest wyłącznie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego oraz środków krajowych – publicznych i prywatnych i obejmuje zakresem wsparcia 16 regionów. Na realizację tego programu operacyjnego przeznaczono ok. 8,6 mld euro, co czyni Program Operacyjny Inteligentny Rozwój drugim pod względem wielkości budżetu programem w ramach nowej perspektywy. Środki z tego programu przeznaczone są na dofinansowanie projektów badawczo-rozwojowych prowadzonych przez beneficjentów samodzielnie lub we współpracy z sektorem nauki. Program dedykowany jest na finansowanie aparatury, sprzętu badawczego, technologii i infrastruktury dla tworzenia centrów badawczo-rozwojowych oraz realizacji projektów prowadzonych przez konsorcja naukowe. Wsparciem finansowym w ramach tego programu operacyjnego mogą zostać objęte projekty znajdujące się na Polskiej Mapie Drogowej Infrastruktury Badawczej o kluczowym znaczeniu dla rozwoju kraju²².

²² Pierwsza Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej powstała w 2011 r. Znalazły się na niej 33 projekty strategicznej infrastruktury badawczej z różnych dziedzin nauki. W styczniu

Program Operacyjny Polska Wschodnia przeznaczony jest jako wsparcie dla województw: lubelskiego, podlaskiego, podkarpackiego, świętokrzyskiego oraz warmińsko-mazurskiego, tj. województw na najniższym poziomie rozwoju w kraju oraz Unii Europejskiej. Był on już realizowany w Polsce w minionej perspektywie. Zgodnie z postulatami strategii *Europa 2020* zadaniem tego programu jest wzmocnienie rozwoju gospodarczego, podniesienie poziomu innowacyjności gospodarki oraz rozwoju rynków pracy poprzez aktywizację zawodową, podniesienie potencjału jakości kapitału ludzkiego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, zwiększenie atrakcyjności i konkurencyjności regionu poprzez rozwój innowacyjności i sektora naukowo-badawczego²³.

Regionalne programy operacyjne przeznaczone są na zwiększenie konkurencyjności regionów oraz poprawę jakości życia ich mieszkańców. Prowadzone działania ukierunkowane są na rozwój przedsiębiorczości poprzez wsparcie na rzecz edukacji, zatrudnienia i włączenia społecznego. Alokacja po przeliczeniu na ceny bieżące dla tych programów wyniesie 31 246, 9 mln euro dla wszystkich województw.

Przedsiębiorcy mogą również aplikować o dofinansowanie z Programu Polska Cyfrowa, w szczególności przedsiębiorstwa telekomunikacyjne mogą ubiegać się o środki na budowę, rozbudowę lub przebudowę sieci dostępowych do szybkiego Internetu. Dodatkowo z Programu Wiedza Edukacja Rozwój można uzyskać wsparcie finansowe na podniesienie kwalifikacji kadr, a z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko – na projekty związane z gospodarką odpadami, gospodarką wodną, efektywnością energetyczną oraz odnawialnymi źródłami energii.

4. Zasady wykorzystania środków z funduszy unijnych

Przygotowanie i realizacja projektu, który otrzymał dofinansowanie ze środków unijnych to proces bardzo złożony, wymagający starannego przygotowania. Projekt objęty dofinansowaniem ze środków UE jest finansowany przez całą

2013 r. Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego zaprosiło naukowców do jej aktualizacji. Zaktualizowana Polska Mapa Drogowa Infrastruktury Badawczej zawiera 53 punkty strategiczne dla rozwoju polskiej nauki i gospodarki. W 2006 r. powstała pierwsza „mapa drogowa” pan-europejskiej strategicznej infrastruktury służącej działalności naukowej (ESFRI), dotychczas dwukrotnie aktualizowana (w 2008 r. oraz w 2010 r.). Mapa drogowa ESFRI w obecnym kształcie zawiera 48 projektów, z których 10 jest w fazie implementacji.

²³ Zob. A. ROGUT, B. PIASECKI, *Analiza potrzeb inwestycyjnych i rekomendacje odnośnie założeń operacyjnych programu dla Polski Wschodniej na lata 2014–2020 w obszarze Celu tematycznego 1 Wspieranie badań naukowych, rozwoju technologicznego i innowacji z uwzględnieniem Celu tematycznego 3 Podnoszenie konkurencyjności MŚP, sektora rolnego oraz sektora rybołówstwa i akwakultury polityki spójności na lata 2014–2020, Część I: Ekspertyza przygotowana na zlecenie MRR*, Warszawa 2013, s. 6.

społeczność Unii, ponieważ środki przekazywane na realizację zadań pochodzą ze wspólnego budżetu wszystkich państw członkowskich²⁴. Przedsiębiorcy ubiegający się o środki unijne w ramach programów operacyjnych składają wnioski o dofinansowanie wraz z wymaganymi załącznikami do odpowiednich instytucji organizującej konkurs, którymi mogą być instytucje pośredniczące, zarządzające oraz wdrażające.

Zgodnie z ustawą wdrożeniową proces wyłaniania projektów do dofinansowania następuje w trybie konkursowym bądź pozakonkursowym²⁵. W trybie konkursowym wniosek o dofinansowanie projektu jest składany w ramach konkursu organizowanego i przeprowadzanego przez właściwą instytucję. Dofinansowanie otrzymują projekty, które spełniły kryteria wyboru projektów albo które spełniły kryteria wyboru projektów i uzyskały wymaganą liczbę punktów. W przypadku, gdy kwota przeznaczona na dofinansowanie projektów w konkursie nie wystarcza na dofinansowanie wszystkich projektów z wymaganą liczbą punktów, dofinansowanie to zostanie przyznane projektom, które uzyskały kolejno największą liczbę punktów.

Tryb pozakonkursowy może być zastosowany do wyboru projektów, których wnioskodawcami, ze względu na charakter lub cel projektu, mogą być jedynie podmioty jednoznacznie określone przed złożeniem wniosku o dofinansowanie. W trybie pozakonkursowym mogą być wybierane wyłącznie projekty o strategicznym znaczeniu dla społeczno-gospodarczego rozwoju kraju, regionu lub obszaru objętego realizacją Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych²⁶ lub projekty dotyczące realizacji zadań publicznych. Wybór określonego trybu należy do właściwej instytucji.

Niezależnie od rodzaju projektu i jego specyfiki realizacja wszystkich projektów odbywa się według ustalonego porządku, na który składają się poszczególne fazy rozwoju, tworzące cykl jego życia. Proces podejmowania decyzji oraz działań zarządczych w ramach poszczególnych faz realizacji projektu określa się mianem „zarządzania cyklem życia projektu” (ang. *Project Cycle Management* – tzw. metoda PCM)²⁷. W schemacie cyklu życia projektu współfinansowanego ze środków unijnych wyróżnić można trzy podstawowe fazy:

²⁴ Zob. M. DOMITER, A. MARCIESEWSKA, *Zarządzanie projektami unijnymi. Teoria i praktyka*, Warszawa 2013, s. 42.

²⁵ *Wytyczne w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności na lata 2014–2020*, Warszawa 2015, dalej: wytyczne horyzontalne.

²⁶ Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT) to nowy instrument (nie funkcjonował w poprzedniej perspektywie, tj. w latach 2007–2013), który pozwoli na realizację strategii terytorialnych w sposób zintegrowany. Działania podejmowane w ramach ZIT są ukierunkowane na zrównoważony rozwój obszarów miejskich.

²⁷ W 1992 r. Komisja Europejska przyjęła tę technikę jako wzorcowy instrument przygotowania i realizacji projektów współfinansowanych z unijnych środków (nie oznacza to jednak, że niezastosowanie tej metody skutkuje odrzuceniem projektu). Technika ta może być używana jednak nie tylko

- faza wstępna, która obejmuje etap złożenie wniosku o dofinansowanie i oceny projektu;
- faza pośrednia, obejmująca wybór beneficjenta, który otrzyma dofinansowanie, i zawarcie umowy o dofinansowanie projektu;
- faza końcowa, która obejmuje realizację projektu, zakończenie, rozliczenie i zamknięcie przedsięwzięcia (wdrożenie projektu).

Liczba, rodzaj i nazwy faz zależne są od rodzaju realizowanego projektu²⁸.

Z punktu widzenia beneficjenta środków unijnych istotne znaczenie ma zagadnienie kwalifikowalności wydatków. W przypadku projektów współfinansowanych ze środków strukturalnych i Funduszu Spójności w perspektywie 2014–2020 okres kwalifikowalności wydatków przypada między dniem przedłożenia Komisji programu lub dniem 1 stycznia 2014 r. – w zależności od tego, która data jest wcześniejsza – a dniem 31 grudnia 2023 r. Możliwe jest ponoszenie wydatków po okresie ich kwalifikowalności, określonym w umowie o dofinansowanie, pod warunkiem, że wydatki te odnoszą się do okresu realizacji projektu, zostaną poniesione do 31 grudnia 2023 r. oraz zostaną uwzględnione we wniosku o płatność końcową. Zastrzeżenie to winno wynikać z wytycznych programowych bądź regulaminu konkursu, czy też z dokumentacji dotyczącej projektów zgłaszanych w trybie pozakonkursowym. Wydatek kwalifikowalny to koszt lub wydatek poniesiony w związku z realizacją projektu w ramach PO, który kwalifikuje się do refundacji, rozliczenia (w przypadku systemu zaliczkowego) zgodnie z umową o dofinansowanie²⁹.

Ocena kwalifikowalności wydatku polega na analizie zgodności jego poniesienia z obowiązującymi przepisami prawa unijnego i prawa krajowego, umową o dofinansowanie projektu i wytycznymi oraz innymi dokumentami, do których stosowania beneficjent zobowiązał się w umowie o dofinansowanie. Wydatkiem kwalifikowalnym jest nazywany ten koszt, który został poniesiony przez przedsiębiorcę (beneficjenta) w trakcie realizacji projektu objętego dofinansowaniem z funduszy Unii Europejskiej w okresie jego kwalifikowalności i kwalifikuje się do refundacji w ramach udzielonego dofinansowania. Jest nim wydatek spełniający poniższe warunki³⁰:

przy projektach współfinansowanych z UE, ale także w odniesieniu do innych przedsięwzięć realizowanych w różnego rodzaju instytucjach, firmach, organizacjach czy jednostkach. Por. M. TROCKI, *Zarządzanie projektami*, [w:] *Zarządzanie projektem europejskim*, red. M. TROCKI, B. GRUCZA, Warszawa 2007, s. 29; K. BOROWSKA, *Zastosowanie metody Project Cycle Management w zarządzaniu projektami współfinansowanymi ze środków unijnych*, [w:] *Hereditas Mercaturae. Księga pamiątkowa dedykowana świętej pamięci profesorowi S. Miklaszewskiemu*, red. P. CZUBIK, Z. MACH, Kraków 2012, s. 142–169.

²⁸ Zob. K. SZARA, *Bariery pozyskiwania środków unijnych i ich wykorzystywania w aspekcie cyklu życia projektu*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2012, z. 27: *Wpływ funduszy unijnych na działalność gospodarczą*, s. 177–186.

²⁹ Słowniczek pojęć wytycznych horyzontalnych.

³⁰ Zgodnie z rozdziałem 6.2. wytycznych horyzontalnych.

- został faktycznie poniesiony w okresie wskazanym w umowie o dofinansowanie i jest zgodny z jej postanowieniami;
- jest zgodny z obowiązującymi przepisami prawa unijnego oraz prawa krajowego, w tym przepisami regulującymi udzielanie pomocy publicznej, jeśli mają zastosowanie;
- jest zgodny z programem operacyjnym i szczegółowym opisem osi priorytetowych programu operacyjnego;
- został uwzględniony w budżecie projektu, w zakresie rzeczowym projektu zawartym we wniosku o dofinansowanie;
- jest niezbędny do realizacji celów projektu i został poniesiony w związku z realizacją projektu;
- został dokonany w sposób przejrzysty, racjonalny i efektywny, z zachowaniem zasad uzyskiwania najlepszych efektów z danych nakładów, zgodnie z zasadami wynikającymi z wytycznych;
- został należycie udokumentowany;
- został wykazany we wniosku o płatność zgodnie z wytycznymi w zakresie warunków gromadzenia i przekazywania danych w postaci elektronicznej;
- dotyczy towarów dostarczonych lub usług wykonanych, lub robót zrealizowanych, w tym zaliczek dla wykonawców, jeżeli zostały wypłacone zgodnie z postanowieniami umowy zawartej pomiędzy beneficjentem a wykonawcą, przy czym jeżeli umowa została zawarta na podstawie ustawy prawo zamówień publicznych, zastosowanie ma art. 151a Prawo zamówień publicznych³¹;
- jest zgodny z innymi warunkami uznania go za wydatek kwalifikowalny określonymi w wytycznych horyzontalnych, programowych lub regulaminie konkursu lub dokumentacji dotyczącej projektów zgłaszanych w trybie pozakonkursowym.

4.1. Wniosek o dofinansowanie projektu

Aby uzyskać dofinansowanie ze środków unijnych na realizację konkretnego projektu³², należy przygotować wniosek o dofinansowanie projektu, przejść pozytywną ocenę i wtedy można przystąpić do realizacji projektu³³.

³¹ Ustawa z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych, Dz.U. 2017 poz. 1579 z późn. zm.

³² Projekt, zgodnie z art. 2 pkt 18 ustawy wdrożeniowej, jest to przedsięwzięcie zmierzające do osiągnięcia założonego celu określonego wskaźnikami, z określonym początkiem i końcem realizacji, zgłoszone do objęcia albo objęte współfinansowaniem UE jednego z funduszy strukturalnych albo Funduszu Spójności w ramach programu operacyjnego.

³³ Zob. J. ŚLIWA, R. PAWLICKI, *Fundusze unijne jako preferowane źródła finansowania rozwoju i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw*, Warszawa 2011, s. 86–94.

Wniosek o dofinansowanie to standardowy formularz składany przez beneficjenta w celu uzyskania wsparcia ze środków pomocowych. Dokument ten zawiera opis projektu lub przedstawione w innej formie informacje na jego temat, na podstawie których dokonuje się oceny spełnienia przez ten projekt kryteriów wyboru projektów do dofinansowania. Za integralną część wniosku o dofinansowanie uznaje się wszystkie jego załączniki. Termin składania wniosków o dofinansowanie projektu nie może być krótszy niż 7 dni, licząc od dnia rozpoczęcia naboru wniosków. W przypadku stwierdzenia we wniosku o dofinansowanie projektu braków formalnych lub omyłek właściwa instytucja wzywa wnioskodawcę do jego uzupełnienia lub poprawienia w nim oczywistej omyłki w wyznaczonym terminie, nie krótszym niż 7 dni, pod rygorem pozostawienia wniosku bez rozpatrzenia. Oświadczenia oraz dane zawarte we wniosku o dofinansowanie projektu są składane pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Wniosek ten zawiera klauzulę, która zastępuje pouczenie właściwej instytucji o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań, o następującej treści: Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za podanie fałszywych danych lub złożenie fałszywych oświadczeń³⁴.

W trybie konkursowym wniosek o dofinansowanie projektu składany jest w ramach konkursu organizowanego i przeprowadzanego przez właściwą instytucję; w trybie pozakonkursowym składa się go na wezwanie właściwej instytucji w terminie przez nią wyznaczonym. Właściwa instytucja może wymagać od wnioskodawcy wyłącznie informacji i dokumentów niezbędnych do oceny spełniania kryteriów wyboru projektów.

Wniosek o dofinansowanie projektu zawiera:

- 1) informacje ogólne o projekcie (jego tytuł, rodzaj, wpływ na środowisko, zgodność z polityką równych szans);
- 2) dane wnioskodawcy (formę prowadzonej działalności, dane teleadresowe);
- 3) charakterystykę prowadzonej działalności (podmiot, którego dotyczy projekt);
- 4) opis projektu (opis planowanego projektu, jego uzasadnienie, lokalizację, harmonogram realizacji, stan przygotowania do realizacji, cele, wskaźniki realizacji celów, korzyści z realizacji projektu, koszty i źródła finansowania, jego trwałość).

Podlega on ocenie formalnej i merytorycznej, możliwy jest także jednostopniowy system oceny, ograniczający się jedynie do oceny merytorycznej. Pozytywna ocena formalna wniosku pozwala na zakwalifikowanie go do kolejnych etapów oceny.

Ocena formalna wniosku o dofinansowanie obejmuje sprawdzenie:

- poprawności złożenia wniosku – czy został dostarczony w określonym terminie i do właściwej instytucji;

³⁴ Art. 37 ust. 4 ustawy wdrożeniowej.

- czy został on wypełniony na obowiązującym formularzu, zgodnie z instrukcją w języku polskim;
- czy podmiot składający wniosek jest uprawniony do ubiegania się o wsparcie w ramach danego działania;
- kwalifikowalności projektu, zgodności planowanych działań m.in. z typem projektów przewidzianych do wsparcia w programu operacyjnym i regulaminie konkursu;
- kompletności wniosku o dofinansowanie, gdzie ocenie podlegać będzie: wymagana liczba egzemplarzy wniosku, złożenie wniosku na wszystkich wymaganych nośnikach, poprawne wypełnienie wszystkich wymaganych pól, kompletność wymaganych załączników;
- poprawności finansowej, zgodności z wytycznymi w zakresie kwalifikowalności wydatków i prawidłowości obliczenia poziomu dofinansowania.

Po zakończeniu oceny formalnej ubiegający się o wsparcie finansowe otrzymują powiadomienie o jej wyniku i ewentualnym zakwalifikowaniu wniosku do oceny merytorycznej lub jego odrzuceniu. Wnioski o dofinansowanie projektu, które zostały pozytywnie ocenione na etapie oceny formalnej, poddawane są ocenie merytorycznej. Może ona polegać na ocenie zero-jedynkowej lub przyznawaniu punktacji w zależności od stopnia spełniania danego kryterium. Ocenie podlega też oddziaływanie projektu na kwestie istotne w poszczególnych obszarach wsparcia programu, np. czy w wyniku jego realizacji wprowadzone zostaną innowacje albo jaka liczba bezrobotnych zostanie objęta wsparciem. Projekty ocenione pozytywnie pod względem merytorycznym trafiają na tzw. listę rankingową, na której klasyfikowane są w kolejności wynikającej z liczby uzyskanych punktów. Instytucja zarządzająca, pośrednicząca lub wdrażająca na podstawie listy rankingowej podejmuje decyzję o wyborze projektów do dofinansowania.

4.2. Umowa o dofinansowanie projektu

Umowa o dofinansowanie projektu zawarta z beneficjentem przez instytucję zarządzającą albo działającą w jej imieniu instytucję pośredniczącą lub instytucję wdrażającą stanowi podstawę jego dofinansowania i kończy proces wyboru projektu, który pozytywnie przeszedł wszystkie etapy jego oceny i został zakwalifikowany do wsparcia³⁵. Podstawą dofinansowania może być również decyzja

³⁵ Por. zgodnie ze stanowiskiem NSA najlepszy projekt, któremu zostanie następnie przyznane dofinansowanie, to taki, który w przewidzianym we właściwym Programie Operacyjnym zakresie przyczyni się najpełniej do osiągnięcia założonego celu, np. rozwoju danej dziedziny, jej innowacyjności, polepszenia struktury produkcji, zwiększenia konkurencyjności lub umożliwi szerszy dostęp do usług danego rodzaju itp. Celem postępowania konkursowego jest zatem wyłonienie takich przedsięwzięć (i ich wsparcie finansowe), które dadzą gwarancję osiągnięcia celów opisanych w Programie Operacyjnym (wyrok NSA z dnia 30 sierpnia 2011 r., sygn. akt II GSK 1660/11, Legalis).

podjęta przez instytucję zarządzającą lub pośredniczącą, zgodnie z przyjętym systemem realizacji dla danego programu operacyjnego.

W doktrynie przeważa opinia o cywilnoprawnej naturze umowy o dofinansowanie projektu, chociaż należy podkreślić specyficzny charakter takiej umowy, polegający na połączeniu rozwiązań konstrukcyjnych – charakterystycznych dla prawa zobowiązań – z elementami prawa publicznego³⁶. Umowa o dofinansowanie projektu nie jest jednak typową umową cywilnoprawną, a jej realizacja podlega kontroli zarówno sądów cywilnych, jak i administracyjnych³⁷. Jest ona natomiast typowym przykładem umowy adhezyjnej – przez przystąpienie. Instytucja ją zawierająca jest w znacznie silniejszej pozycji aniżeli beneficjent, który nie ma wpływu na zakres postanowień przyszłej umowy tworzonej na podstawie wzoru będącego załącznikiem do konkursu. Beneficjent może zatem podpisać umowę na zasadach w niej określonych lub zrezygnować z dofinansowania.

Obligatoryjne elementy umowy *essentialia negotii* zostały wskazane w art. 206 ust. 2 ustawy o finansach publicznych³⁸. Powinna ona zawierać:

- opis projektu lub zadania oraz cel, na jaki przyznano środki, i termin jego realizacji;
- harmonogram dokonywania wydatków, obejmujący okres co najmniej jednego kwartału;
- wysokość przyznanych środków;
- zobowiązanie do poddania się kontroli i tryb kontroli realizacji projektu lub zadania;
- termin i sposób rozliczenia projektu oraz ewentualnych zaliczek;
- zobowiązanie do stosowania wytycznych, a w zakresie programu finansowanego z udziałem środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym – zobowiązanie do stosowania wytycznych, o których mowa w art. 134a pkt 6 ustawy o pomocy społecznej³⁹;
- formy zabezpieczeń należytego wykonania zobowiązań wynikających z umowy⁴⁰;
- warunki rozwiązania umowy ze względu na nieprawidłowości występujące w trakcie realizacji projektu;

³⁶ Postanowienie NSA z dnia 3 grudnia 2015 r., sygn. akt II GSK 3159/15.

³⁷ Zob. K. BRYSEWICZ, *Dofinansowanie ze środków europejskich w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych*, „Monitor Prawniczy” 2014 nr 17, s. 895–903; Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2013 r., sygn. akt III CZP 9/13, OSNC ZD 2014/1/12.

³⁸ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, Dz.U. 2016 poz. 1870 z późn. zm.

³⁹ Ustawa o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r., Dz.U. 2016 poz. 930 z późn. zm.

⁴⁰ Z zastrzeżeniem wynikającym z art. 206 ust. 4 uofp wymóg ten nie ma zastosowania do beneficjanta programu finansowanego z udziałem środków europejskich będącego jednostką sektora finansów publicznych albo fundacją, której jedynym fundatorem jest Skarb Państwa. Nie stosuje się go także do Banku Gospodarstwa Krajowego, a w zakresie programu finansowanego z udziałem środków pochodzących z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym – do umów, o których mowa w art. 134a pkt 7 i art. 134b ust. 2 pkt 2 ustawy o pomocy społecznej.

- warunki i terminy zwrotu środków nieprawidłowo wykorzystanych lub pobranych w nadmiernej wysokości lub w sposób nienależny.

Nie jest to jednak wyliczenie enumeratywne, umowa o dofinansowanie projektu powinna określać w szczególności obowiązki beneficjenta wynikające z współfinansowania projektu, m.in. w zakresie: wnioskowania o środki finansowe, kontroli finansowej, sprawozdawczości i działań informacyjno-promocyjnych.

Zasady realizacji konkretnego projektu określa umowa o dofinansowanie tego projektu, jednak ogólne reguły określają wytyczne programowe właściwe dla danego programu⁴¹.

4.3. Ewaluacja i kontrola projektu

Przez cały okres realizacji projektu beneficjent wsparcia zobowiązany jest regularnie informować właściwą instytucję o postępach w jego realizacji. Sprawozdania należy przygotowywać na specjalnym formularzu, zgodnie z terminami ich składania określonymi w umowie o dofinansowanie, najczęściej minimum raz na 3 miesiące i nie częściej niż raz w miesiącu. W sprawozdaniach tych beneficjent informuje o podejmowanych działaniach, uzyskiwanych efektach oraz ponoszonych wydatkach, zgodnie z założeniami wniosku o dofinansowanie projektu. Sprawozdania z postępu w realizacji projektu są najczęściej integralną częścią wniosku o płatność. Wniosek o płatność to dokument, który należy sporządzić na specjalnym formularzu, zgodnie z instrukcją jego wypełniania za pomocą systemu informatycznego⁴². Jest on podstawą do wypłaty przyznanej dotacji w formie:

- 1) zaliczki – beneficjent otrzymuje środki przed poniesieniem wydatków;
- 2) refundacji – beneficjent otrzymuje zwrot wcześniej wydatkowanych środków własnych lub kredytu, które zostały poniesione na realizację zadań w ramach realizowanego projektu.

Beneficjent, w zależności od tego czy wnioskuje o zaliczkę czy refundację/rozliczenie wydatków, składa jeden z następujących rodzajów wniosków:

- wniosek o płatność zaliczkową – o przyznanie płatności zaliczkowej;
- wniosek o płatność pośrednią – o refundację wydatków sfinansowanych ze środków beneficjenta lub rozliczenie środków przekazanych beneficjentowi w ramach wcześniejszych transz zaliczkowych lub o kolejne transze zaliczek;
- wniosek o płatność końcową – rozliczenie końcowe projektu⁴³.

⁴¹ Na przykład wytyczne w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020 czy wytyczne w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014–2020.

⁴² Centralny system teleinformatyczny SL2014 jest systemem wspierającym realizację programów operacyjnych realizowanych w ramach Funduszy Europejskich 2014–2020.

⁴³ A. FILIPEK, *W drodze do dofinansowania. Jak napisać dobry wniosek*, Warszawa 2016, s. 84–86.

Sprawozdania z realizacji projektu są weryfikowane pod względem zgodności z założeniami przedstawionymi we wniosku o dofinansowanie oraz poprawności ponoszonych wydatków. Dofinansowanie może zostać cofnięte, jeżeli okaże się, że projekt jest realizowany niezgodnie z założeniami wniosku lub nie osiąga zamierzonego celu, a także jeśli wydatki dokonywane są z naruszeniem zasad wynikających z zawartej umowy o dofinansowanie oraz dokumentów programowych.

Wniosek o płatność pośrednią lub końcową, z wyjątkiem sprawozdania, należy składać wraz z załącznikami w postaci oznaczonych datą i potwierdzonych za zgodność z oryginałem przez beneficjenta lub osobę upoważnioną:

- 1) kopii faktur lub innych dokumentów o równoważnej wartości dowodowej;
- 2) kopii dokumentów potwierdzających odbiór urządzeń/sprzętu/dostaw/robót budowlanych lub wykonanie prac;
- 3) kopii wyciągów bankowych z rachunku bankowego beneficjenta lub przelewów bankowych, lub innych dokumentów potwierdzających poniesienie wydatków, tj. księgowe dowody zapłaty, np. potwierdzenia przelewów, dowody KP, KW, raporty kasowe, które poświadczają zapłatę za otrzymane produkty czy usługi;
- 4) kopii innych dokumentów potwierdzających i uzasadniających prawidłową realizację:
 - umowy z wykonawcami robót budowlanych, dostaw lub usług;
 - w przypadku wynagrodzeń pracowników: umowy o pracę, zakresy czynności pracownika zatrudnionego przy realizacji projektu, dokumenty potwierdzające wykonanie czynności, listy obecności, listy płac oraz potwierdzenia przelewów obowiązkowych składek do ZUS czy Urzędu Skarbowego;
 - w przypadku nabycia nieruchomości: operat szacunkowy;
- 5) kopii innych żądanych przez instytucję zarządzającą dokumentów lub wszelkich informacji i wyjaśnień związanych z realizacją projektu, w związku z weryfikacją wniosku o płatność, w terminie przez nią wskazanym.

W części sprawozdawczej wniosku o płatność należy opisać m.in. dalsze etapy, które w następnej kolejności będą realizowane. Jego złożenie następuje w okresie zgodnym z harmonogramem składania wniosków o płatność. Refundacji podlegają jedynie wydatki uznane za kwalifikowane. Ocena kwalifikowalności dokonywana jest zarówno na etapie oceny wniosku o dofinansowanie projektu, jak również w trakcie realizacji projektu oraz po jego zakończeniu.

Dokumenty związane z realizacją projektu, takie jak: umowa o dofinansowanie projektu wraz z załącznikami, wnioski o płatność i dokumentacja księgowa związana ze zrealizowanym projektem, dokumenty wykazujące realizację wskaźników osiągnięcia celów projektu, dokumentacja dotycząca wyboru wykonawcy, należy przechowywać w jednym miejscu przez określony czas. Są one niezbędne podczas kontroli projektu.

Każdy projekt współfinansowany ze środków funduszy europejskich musi zostać skontrolowany przez pracowników instytucji udzielającej wsparcia. Celem kontroli jest weryfikacja prawidłowości realizacji współfinansowanego przedsięwzięcia. Zespół kontrolujący dokonuje porównania stanu faktycznego z założeniami przedstawionymi we wniosku o dofinansowanie oraz obowiązującymi przepisami prawa, zarówno krajowego, jak i unijnego. Podstawą prowadzenia kontroli i audytu projektów dofinansowanych ze środków UE w perspektywie 2014–2020 są przede wszystkim przepisy rozporządzenia nr 1303/2013⁴⁴ oraz ustawy wdrożeniowej. Na podstawie z art. 23 ust. 1 ustawy wdrożeniowej beneficjent jest zobowiązany poddać się kontroli prowadzonej m.in. przez instytucję zarządzającą, instytucję pośredniczącą, instytucję audytową, przedstawicieli Komisji Europejskiej i Europejskiego Trybunału Obrachunkowego oraz inne podmioty uprawnione do przeprowadzania kontroli lub audytu. Obowiązkiem beneficjenta jest udostępnienie uprawnionym podmiotom dokumentów dotyczących realizacji projektu, w szczególności dokumentacji umożliwiającej potwierdzenie kwalifikowalności wydatków.

5. Bariery w pozyskiwaniu środków z funduszy unijnych

Najważniejszą barierą dla rozwoju przedsiębiorczości jest bariera finansowa. Brak kapitału jest przeszkodą nie tylko dla przedsiębiorców podejmujących działalność gospodarczą, ale ma bezpośredni wpływ na rozwój tych już działających na rynku. Wysokie koszty uzyskania kredytów, takie jak oprocentowanie, opłaty, prowizje, ubezpieczenia, koszty dodatkowych zabezpieczeń, stanowią przeszkodę w szczególności dla sektora MŚP⁴⁵. Ograniczona dostępność funduszy pochodzących z tych źródeł związana jest przede wszystkim z brakiem wystarczającego zabezpieczenia gwarantującego zwrot pozyskanych środków. Rozwiązaniem tego problemu są środki z funduszy unijnych. Przedsiębiorcy ubiegający się o wsparcie finansowe muszą jednak przejść długie i skomplikowane procedury, zgodnie z zasadami ubiegania się o środki finansowe określonymi przez Komisję Europejską.

⁴⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, Dz. Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 320.

⁴⁵ Zob. A. GORCZYŃSKA, *Małe przedsiębiorstwo w różnych ujęciach*, [w:] *Finanse małego przedsiębiorstwa w teorii i praktyce zarządzania*, red. H. Zadora, Warszawa 2009, s. 27.

Najistotniejsze bariery identyfikowane w procesie aplikowania o wsparcie unijne to:

- ograniczone rozmiary środków finansowych kierowanych do przedsiębiorców;
- konieczność zapewnienia wkładu własnego;
- skomplikowane procedury aplikacyjne;
- zbyt długi czas oczekiwania na środki finansowe;
- trudności związane z końcowym rozliczeniem datacji.

Jak pokazują doświadczenia z poprzednich perspektyw finansowych, zainteresowanie wsparciem finansowym Unii Europejskiej znacznie przekraczało wysokość dostępnych środków. Jednak zanim przedsiębiorca rozpocznie starania o przyznanie dofinansowania musi zabezpieczyć środki na pokrycie wkładu finansowego. Projekty współfinansowane ze środków unijnych nie są bowiem finansowane w 100%, beneficjent zobowiązany jest do wniesienia wkładu własnego. Jego wysokość zależy głównie od rodzaju projektu i od tego, czy dany projekt generuje zysk – projekty realizowane przez przedsiębiorców z reguły nastawione są na jego osiąganie, dlatego też mają niższy poziom dofinansowania, ok. 50%, pozostałe 50% musi zapewnić przedsiębiorca. W przypadku wielu przedsiębiorców jedyną możliwością zabezpieczenia wkładu własnego jest kredyt finansowy, co z oczywistych względów może też stanowić barierę dla podmiotów zainteresowanych ubieganiem się o wsparcie ze środków funduszy unijnych.

W przypadku projektów finansowanych na zasadzie refundacji poniesionych wydatków przedsiębiorcy muszą posiadać kapitał na zabezpieczenie płynności finansowej do czasu zwrotu poniesionych kosztów. Wymagania w tym zakresie stanowią często przeszkodę nie do pokonania dla MŚP⁴⁶.

Kolejnym z czynników utrudniających dostęp do środków z Unii Europejskiej są skomplikowane procedury, wątpliwości podczas wypełniania wniosków o dofinansowanie projektu, a także wymóg złożenia szeregu dokumentów. W praktyce przedsiębiorcy ubiegający się o dofinansowanie ze środków unijnych zmuszeni są do korzystania z firm doradczych specjalizujących się w przygotowywaniu wniosków aplikacyjnych. Również czas od wyboru projektu do podpisania umowy o dofinansowanie i ostatecznie wypłatę środków stanowi czynnik utrudniający pozyskiwanie wsparcia unijnego przez przedsiębiorców.

⁴⁶ Zob. M. KOŁODZIEJ-HAJDO, A. SUROWIEC, *Finansowanie projektów MŚP z funduszy unijnych. Korzyści i bariery*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 32, s. 535–547.

Bibliografia

L i t e r a t u r a

- BRYSEWICZ K., *Dofinansowanie ze środków europejskich w orzecznictwie Sądu Najwyższego i sądów powszechnych*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 17.
- DOMITER M., MARCIESEWSKA A., *Zarządzanie projektami unijnymi. Teoria i praktyka*, Warszawa 2013.
- FILIPEK A., *W drodze do dofinansowania. Jak napisać dobry wniosek*, Warszawa 2016.
- GORCZYŃSKA A., *Małe przedsiębiorstwo w różnych ujęciach*, [w:] *Finanse małego przedsiębiorstwa w teorii i praktyce zarządzania*, red. H. ZADORA, Warszawa 2009.
- JANKOWSKA M., SOKÓŁ A., WICHER A., *Fundusze Unii Europejskiej dla przedsiębiorców 2017–2013. Praktyczny poradnik z przykładami*, Warszawa 2009.
- KOŁODZIEJ-HAJDO M., SUROWIEC A., *Finansowanie projektów MŚP z funduszy unijnych. Korzyści i bariery*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2011, nr 32.
- LEJCYK M., POŹDZIK R., *Fundusze unijne, zasady finansowania projektów ze środków unijnych w Polsce w latach 2007–2013*, Lublin 2010.
- OREŹIAK L., *Finanse Unii Europejskiej*, Warszawa 2009.
- PAWLICKI R., *Strategia Finansowa dla Polski. Fundusze unijne dla przedsiębiorczych*, Warszawa 2014.
- RYSZKIEWICZ A., *Od konwergencji do spójności i efektywności*, Warszawa 2013.
- SIKORA-GACA M., *Fundusze europejskie w teorii i praktyce*, Warszawa 2016.
- SZARA K., *Bariery pozyskiwania środków unijnych i ich wykorzystywania w aspekcie cyklu życia projektu*, „Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy” 2012, z. 27: *Wpływ funduszy unijnych na działalność gospodarczą*.
- ŚLIWA J., PAWLICKI R., *Fundusze unijne jako preferowane źródła finansowania rozwoju i konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw*, Warszawa 2011.
- Zbiór aktów prawnych WE w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013. Komentarz*, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2008.